

ELS EMPRIUS DE LES ALTES VALLS PIRINENQUES

per

CRISTÒFOR MASSÓ i ESCOFET

L'Usatge *Strate* prescriu en el seu text oficial que “les strades e vias publicas e ayguas corrents, e fons vives, prats e pasturas, selvas, garrigas e rocas qui son fundades en aquesta terra, son de les Potestats, no que ho hajan per alou ne ho tengan en domini, mas que tots temps sian a *empriu* de llurs pobles, sens tot contrast e sens servici sabut”.

Pella i Forgas, en la seva obra *Código Civil de Cataluña* (vol. XI, p. 54) observa que “el *empriu* no es más que la propiedad colectiva de los primeros tiempos, convertida más tarde en servidumbre sobre las tierras públicas, las cuales, del dominio de la tribu, pasaron después a poder de los Estados feudales (las *Potestats*, como decían en catalán), y queremos recordar que en este sentido se emplea en el “Usatge” *Strate et via*. Recibieron grande y solemne sanción de las primeras Cortes Catalanas los *emprius* o bienes de *emprius*, pues establecieron las Cortes fuesen respetados en los lugares y castillos”.

¿Quin caràcter tenen aquests béns? Es evident, vist el text de l'Usatge transcrit, que no pot tractar-se d'una servitud, perquè, encara que siguin atribuïts a la Potestat, aquesta no els té ni per alou ni per domini, sinó que són “tots temps a *empriu* de llurs pobles e sens servici sabut”. I per aquesta raó el Tribunal Suprem ha reconegut que els *emprius* catalans i altres institucions semblants en diversos indrets d'Espanya no són servituds en propietat aliena, sinó veritables condominis veïnals.

Als *emprius*, doncs, l'Estat, successor de la Potestat, sols hi té la jurisdicció,¹ d'acord amb la legislació catalana.

1. PELLA I FORGAS, op. citada.

Per a empriu els veïns dels pobles aprofitaven els prats, pastures, selves i garrigues perpètuament (*tots temps*), i àdhuc les aigües corrents i fonts vives, si bé aquestes, després de la promulgació de la Llei d'aigües han passat al domini públic, amb certes excepcions que no són del cas, (aigües privades), i sols poden aprofitar-se d'acord amb els preceptes de la dita llei i disposicions posteriors.

Aquesta mena de possessió perpètua que són els emprius ha estat objecte a les valls pirinenques, en els darrers temps, a partir de mitjan segle XIX, de transformacions essencials, degudes en part a la nova legislació forestal i a les lleis desamortitzadores, i, sobretot, als grans canvis esdevinguts en la vida econòmica d'aquelles terres.

Durant els segles en què imperà la feudalitat, l'aprofitament de pasturatges i llenyes era indispensable als veïns dels pobles i ho és encara per a assegurar llur vida i subsistència; però les selves (boscós) sols eren utilitzades per a la construcció i la reparació de cases, camins i ponts, aprofitaments que hom feia de tard en tard, en quantitats reduïdes a la necessitat i quan aquesta s'esdevenia, perquè la fusta en aquells temps no era matèria comercial transportable a llargues distàncies.

Els senyors, doncs, respectaven els emprius amb llurs aprofitaments, car la base principal de llurs rendes en el senyoriu consistia en l'impost de fogatge, taxes per l'ús del molí i del forn, censos sobre edificis i terres cultivades, participació en delmes i altres usos de caràcter senyorial.

En ésser abolits bona part d'aquests usos per la Llei de senyoriu, al començament del segle XIX, en promulgarse les lleis desamortitzadores i les de *Montes*, i en construir-se vies a l'alta muntanya, es produí un enrenou que capgirà les condicions de l'economia de les altes Valls.

Els boscós començaren a tenir un valor comercial i eren susceptibles, per tant, de produir renda als respectius Ajuntaments, i, de fet, deixaren d'ésser considerats com a béns d'empriu (d'aprofitament veïnal) per a passar a la categoria de béns propis, el producte dels quals constituïa un ingrés del respectiu Municipi, i figurava en el seu pressupost.

Al mateix temps, l'Estat, en compliment de la Llei de Desamortització d'1 de maig de 1855, procedia a vendre els boscós que no atenyien una superfície de 100 hectàrees, declarant exceptuats de la venda els d'extensió superior, que eren inclosos en el Catàleg del d'Utilitat pública, l'administració dels quals passava als Enginyers forestals.

Per defugir els efectes de la llei desamortitzadora, els notaris idearen la fórmula de constituir els pobles posseïdors de boscós, societats de veïns

caps de casa, que, amb caràcter privat, i d'acord amb els Ajuntaments respectius, es declararen propietaris dels boscos per possessió immemorial, i mitjançant un senzill expedient d'informació possessòria, inscrivien els boscos al Registre de la Propietat, i evitaven així la inscripció al Catàleg i l'administració del ram forestal. Quan es tractava de boscos en venda, un veí concorria a les subhastes, i amb els diners que el poble aportava adquiria els boscos, que després lliurava als caps de casa, mentre l'Ajuntament rebia de l'Estat el preu pagat del poble, representat per làmines del Deute públic.

Així la propietat de boscos d'empriu passava del poble als caps de casa, i s'establien condominis privats, que amb el temps s'anaven complicant, i produïen, entre altres efectes, que, a la llarga, allò que era un aprofitament veïnal, es convertís en propietat particular dels descendents dels caps de casa, que podien ésser veïns o no ésser-ho, si havien traslladat llur residència a d'altres poblacions, mentre els nous veïns que es residenciaven als pobles deixaven de participar en els aprofitaments forestals, de què eren beneficiaris els condominis, socis de la comunitat per parts indivises, encara que no residissin al poble.

Les finques més importants del Pirineu sofriren una altra transformació. Els descendents de l'antic senyor de molts pobles s'adonaren del valor que els boscos podien arribar a tenir endavant, i proposaren als pobles que si volien defugir la intervenció de l'Estat, calia que declaressin en document públic que els tals boscos pertanyien al senyor per títol de domini, i, aquest reconegut, els boscos no eren catalogats, i els que ja ho havien estat eren esborrats per sentència del Tribunal Suprem.

Per estimular els pobles foren signats amb cadascun d'ells sengles contractes privats en què el senyor s'obligava a pagar la contribució i els guardes, reconeixia els drets d'herbes i pasturatges i llenyes, que els pobles ja tenien de segles enrera, i el producte de les tres quartes parts dels arbres que es tallessin de comú acord el senyor i el poble.

Ordenades les coses en aquesta forma, el senyor quedà propietari indiscutit del bosc i el pogué vendre: els successius adquirents en vengueren alguns a l'Estat (Patrimoni Forestal), i els que resten actualment són explotats pels nous propietaris, els quals reserven als pobles una part de llur benefici, que no deu arribar probablement als tres quarts, que foren la causa determinant del reconeixement del domini privat del senyor, els quals, segons el nostre dret, eren béns d'empriu, per tots temps.

Sembla, per altra part, que el requisit de subhasta, consignat en les

concordies privades, s'ha deixat de banda pels propietaris explotadors del negoci de fusta, malgrat constituir una garantia del preu real de venda d'aquella i, per tant, de la part veritable que als pobles correspondria en l'explotació.

D'on resulta per un contrasentit irònic, freqüent en la història, que els pobles que acceptaren la catalogació de llurs boscos, singularment els de la Vall d'Aran, on no hi hagué senyors, car l'únic senyor era el rei d'Aragó, treuen de llurs boscos profits molt superiors als de la banda d'ençà del Pirineu, i amb majors garanties de persistència del bosc, mercès a la intervenció dels enginyers forestals, mentre que al Pallars la cupiditat dels propietaris i dels veïns dels pobles, pot menar els boscos a llur total destrucció, l'explotació essent mancada de control superior.